

ган», а також содержания категории «юридическое лицо публичного права» предложена дефиниция понятия «государственная организация».

Ключевые слова: *механизм государства, государственная организация, государственный орган.*

Zymborovs'ka M. S. Interpretation of category «state organization» in terms of theory of legal entity. While preparing this article, the author set out to eliminate existing in modern law doctrine gap associated with the lack of scientifically based definition of the concept of «state organization», which is an important and integral part of the mechanism of the state.

Analysis of interpretations of the category «mechanism of the state» and the views of scientists towards the internal structure of the same phenomenon of state and law reality allowed the author to make the following conclusions:

1) sufficiently established in modern general and theoretical jurisprudence is the view of the mechanism of the state as a body of different types by their specific characteristics of public organizations: public agencies, state enterprises and state institutions;

2) the category «state organization» has the widest scope as it is the generic term in relation to others, including such concepts as «state body», «state enterprise» and «state institution» that they should be regarded as specific ones.

In order to bring legal order, enshrined in Part 2 of Art. 81 of Civil Code of Ukraine in accordance with Art. 5 of the Constitution of Ukraine we consider it is necessary to amend the abovementioned civil law standard and offer it as follows:

«Legal entities depending on the order of their establishment are divided into private law legal entities and legal entities of public law.

A private law legal entity can be established on the basis of statutory documents in accordance with Article 87 of this Code.

The legal entity of public law can be established by the will of the Ukrainian people directly or by the administrative act of the President of Ukraine, or of the public authority, or the state agency of the Autonomous Republic of Crimea or the local authorities».

Since all types of state organizations viewing the way of their establishment, are legal entities of public law, we reasonably believe the following opinion revealing the concept of «state organization» can be suggested: a legal entity of public law, which purpose is to solve problems and implement state functions.

Keywords: *mechanism of the state, state organization, state body.*

Надійшла до редакції 24.12.2014

Колоколов А. Є.
старший судовий розпорядник
Ленінського районного суду
м. Дніпропетровська

ДІАЛЕКТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ТЕОРІЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ДЖОНА РОЛЗА

Проаналізовано теорію та принципи справедливості, запропоновані Джоном Ролзом у контексті логічного (в розумінні Гегеля) процесу розвитку через тріаду «теза – антитеза – синтез», а також крізь призму таких категорій діалектики, як можливість та дійсність. Досліджено здатність втілення моделі справедливості Джона Ролза в життя та застосування її на практиці.

Ключові слова: *справедливість, теза, антитеза, синтез, можливість, дійсність, міра, рівність, принципи справедливості, суспільство рівних можливостей.*

Постановка проблеми. Сьогодні право беззаперечно визнається найвищою соціальною цінністю і найважливішим регулятором суспільних відносин. Дати відповідь на запитання щодо сутності права філософія намагається починаючи з античних часів. Не припиняються ці пошуки і дотепер.

У різні періоди історії мислителі по-різному підходили до сутності права. Наприклад, Платон та Аристотель початковим виміром права вважали справедливість, І. Кант та Г. Гегель основою права називали свободу.

Але жоден мислитель не залишав поза увагою справедливість як одну з основ права. Платон бачив справедливість у тому, щоб кожна особа займала своє місце в суспільстві відповідно до своїх можливостей та призначення. Аристотель розглядав її у двох вимірах: справедливість, що урівнює, та справедливість, що розподіляє. Гегель вбачав справедливість у рівності в можливостях мати власність, наявність якої є обов'язковою умовою реалізації свободи (не плутати з рівністю можливостей, яка передбачає однаковий їх обсяг).

Сьогодні не виникає сумнівів, що справедливість є одним з елементів сутності права, але однозначної відповіді на те, що вона собою являє, не існує.

Вінцем пошуків відповіді на запитання про сутність справедливості стала концепція справедливості як чесності, яку запропонував Джон Ролз та висвітлив її у своїй роботі «Теорія справедливості» (1971). Він спробував розкрити ідею справедливості та створити її робочу модель у вигляді суспільства рівних можливостей, яка б одночасно й ефективно функціонувала, відповідаючи своїй сутності. Ця теорія не залишається поза увагою філософії права і сьогодні, маючи своїх як прихильників, так і супротивників.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Слід зазначити, що критика системи справедливості, запропонованої Ролзом, висвітлена у роботах Р.Д. Анерсона, Т.А. Алексеевої, Л. Барклей, Ч.Р. Бейца, П. Берковіца, К. Берда, А. Буханана, Б. Беррі, А. Вермейля, Дж. Вульфа, К.М. Грехама, Р. Дворкіна, Л. Девіса, Г.С. Кавки, К. Крука, Н.С. Литвиненко, Р. Магуара, Д. Маккейба, Л.Б. Макеевої, Э. Мілібенда, М.С. Молдовеню, Т. Нагеля, О. О'Нейл, М.С. Насбаум, А. Палмера, Дж. Раза, Т. Скенлона, Дж. Стербі, Х. Стівенсона, А. Сена, А. Дж. Тебла, М. Вільямса, А. Уолена, К.Х. Уелмана, Ф.А. Хайєка, Г. Хілла, Д. Естлунга, І.М. Янга. Разом із тим ґрунтовних досліджень теорії справедливості Дж. Ролза у напрямку логічного розгортання та розкриття її діалектичної сутності для філософського обґрунтування не проводилося.

Таким чином, **метою** статті є дослідження моделі та принципів справедливості, запропонованих Дж. Ролзом, через розгортання тріади «теза – антитеза – синтез» як логічного і діалектичного процесу та розкриття через такі категорії діалектики, як можливість та дійсність. Концепція справедливості Дж. Ролза вперше розглядається у контексті філософії Г. Гегеля, який першим послідовно застосував діалектичний метод у процесі осмислення та розкриття ідеї права [4, с. 526].

Виклад основного матеріалу. На фоні концепції утилітаризму, яка домінувала в ХХ ст., «теорія справедливості» Джона Ролза [3, с. 532], основною

ідеєю якої є справедливість як чесність [3, с. 26], стала дійсно новим поглядом на зазначену категорію. На відміну від дещо утопічних та абстрактних поглядів, які існували у філософській традиції, Джон Ролз здійснив спробу створити їм «робочу альтернативу справедливості» [3, с. 19]. Дійсно, якщо проаналізувати концепцію, висвітлену в роботі Ролза, можна побачити, що вона, хоча і є дещо ідеалістичною, оскільки сама справедливість є ідеальною категорією, але аж ніяк не утопічною або занадто абстрактною. На відміну від теорії утилітаризму, концепції справедливості як чесності притаманна ознака раціональності.

Теорія справедливості як чесності, запропонована Ролзом, базується на двох (а фактично трьох) принципах, які є і базовими положеннями, і умовами її реалізації. Перший – принцип рівної свободи, який полягає у тому, що кожна людина повинна мати рівні права щодо загальної системи свобод, яка співвідноситься зі свободою усіх [3, с. 66]. Другий принцип складається з двох частин: принципу чесної рівності можливостей і принципу розрізнення (фактично це два самостійних принципи) – та полягає в тому, що усі економічні та соціальні нерівності повинні бути такими, щоб: а) від них можна було б очікувати переваг для всіх (розрізнення) та б) доступ до посад та позицій був би відкритий усім (чесна рівність можливостей) [3, с. 66]. Причому перший принцип є первинним щодо другого [3, с. 67], тому що задоволення першого є умовою реалізації другого. Стосовно другого принципу – принцип рівності можливостей має пріоритет над принципом розрізнення [3, с. 67], оскільки перший з них також є умовою реалізації останнього.

Як бачимо, ключовим моментом в теорії Ролза є рівність.

Гегель також пов'язував справедливість з рівністю, але дещо в іншому світлі, розуміючи під справедливістю можливість кожної особи мати власність [4, с. 108], і в цьому полягає суть рівності. Особа, за Гегелем, реалізує себе через власність [4, с. 101], тобто переходить з абстрактного в конкретне – як абстрактні суб'єкти, особи рівні одна одній [4, с. 107]. Такий тип рівності стосується можливості кожного мати власність, але не торкається її розподілення. Як зазначав Гегель, «не варто говорити про несправедливість природи в нерівному розподіленні благ та володінь, бо природа не є вільною, а тому не може бути ані справедливою, ані несправедливою» [4, с. 107]. Гегель вважав, що рівність, яку б хотіли ввести в розподілення власності, все одно через деякий час була б порушена, оскільки стан її залежить від працелюбності [4, с. 108]. Тобто справедливість, за Гегелем, коріниться у свободі та волі і те, що не є вільним, не може бути справедливим чи несправедливим.

У цьому і полягає відмінність розуміння справедливості Гегеля від розуміння справедливості Ролза. Справедливість, за Гегелем, являє собою рівність кожного в можливостях та є одним з елементів істинної (загальної) свободи як початкового виміру права та основної його ідеї.

Дж. Ролз же, навпаки, вважав свободу, причому рівну свободу, одним з елементів справедливості та умовою реалізації рівності можливостей (не плутати з рівністю в можливостях), яка, у свою чергу, призводить до станов-

лення справедливого суспільства (суспільства рівних можливостей).

Спільним у поглядах цих мислителів є те, що вони ставлять рівність обов'язковою умовою досягнення справедливості.

На думку Гегеля, Абсолютна ідея перебуває у процесі безупинного розгортання, що проходить через стадії тріади: тезу, антитезу та синтез. Будь-яке поняття (теза), як доводив Гегель, містить свою власну протилежність (анти-теза), а процес переходу від одного до іншого відбувається через категорію синтезу [7, с. 131].

У цьому контексті можна розглянути принципи теорії справедливості Дж. Ролза, в яких, на його думку, знаходить свій вияв її ідея.

Принцип рівної свободи. Тезою в даному принципі виступає поняття свободи [3, с. 66], оскільки суб'єкти, за Ролзом, виступають як раціональні і такі, що діють у своїх інтересах та спроможні передбачити й оцінити наслідки своїх дій [6, с. 29]. Реалізація суб'єктами своїх інтересів передбачає, що вони вільні у своїх діях, тобто мають певну свободу, оскільки без її наявності про реалізацію прав не може бути і мови. Тобто свобода є можливістю реалізувати свої інтереси. Також свобода полягає у можливості суб'єктів взаємодіяти один з одним для реалізації своїх інтересів, оскільки потреби кожного є такими, що їх задоволення може бути здійснене тільки через співпрацю [6, с. 29].

Антитезою в даному принципі виступає рівність. Оскільки свобода не є абсолютною, суб'єкти, за Ролзом, повинні володіти свободою рівною мірою, тобто свобода одного закінчується там, де починається свобода іншого. Це є однією із засад справедливості як чесності, оскільки передбачає, що суб'єкти хоча й діють у своїх інтересах, але не зацікавлені в інтересах інших [3, с. 27], не посягають на них – у цьому полягають чесність та рівність, оскільки люди, на думку Ролза, у вихідному положенні відхиляють принцип корисності, поступаючись місцем принципам справедливості [1, с. 64]. Тобто люди повинні чесно співпрацювати, не посягаючи на інтереси один одного для ефективного задоволення своїх потреб, чесно взаємодіяти як рівні суб'єкти.

Синтезом принципу рівної свободи виступає перша частина другого принципу – *принцип чесної рівності можливостей* [3, с. 66]. В зазначеному принципі тезою виступає рівна можливість як така: задоволення вимоги мати свободу, співрозмірну зі свободою іншого, призводить до того, що кожен має однакову можливість реалізувати свої інтереси за умови, що суб'єкт не посягає на інтереси іншого [3, с. 27], тобто дотримується вимоги рівності. За цієї умови кожна особа має рівний доступ до посад, кар'єр і переваг [3, с. 67] – рівну можливість їх отримання.

Антитезою рівній можливості виступає міра. Причому в цьому випадку вона має суб'єктивний характер. Адже навіть за об'єктивно існуючої можливості кожна особа має різний рівень таланту та здатності її реалізувати. В міру талантів кожної особи об'єктивно існуючу можливість може бути і не реалізовано нею через відсутність необхідних здібностей.

А тому втілення в життя принципу рівних можливостей можна назвати справедливим лише за умови реалізації *принципу розрізнення* [3, с. 66] – синте-

зу, який полягає в тому, що всі нерівності, які мають місце у ході реалізації принципу чесної рівності можливостей та не врегульовані ним, повинні слугувати покращенню шансів найменш процвітаючих членів суспільства [3, с. 28]. Тобто зусилля тих осіб, які, маючи здібності, реалізували об'єктивно існуючу можливість, повинні бути спрямовані на покращення становища найбільш знедолених, яким, у силу відсутності таланту, не вдалося реалізувати цю можливість. Це є так зване правило «мінімаксу» (або «максиміну», яке Ролз ставить на противагу концепції утилітаризму) – максималізації мінімуму [6, с. 30], яке полягає в досягненні найбільш ефективного результату за найбільш несприятливого збігу обставин. Дотримання цього правила при реалізації принципу рівності можливостей є, на думку Ролза, проявом чесності.

Зазначені принципи справедливості, які запропонував Джон Ролз, слід також розглянути через такі категорії, як можливість та дійсність, для розкриття діалектичної сутності його теорії і визначення її практичної придатності.

У принципі рівної свободи можливістю виступає сама свобода. Адже вона являє собою можливість не тільки мати права та свободи, але й реалізувати їх. У демократичному суспільстві свобода виступає як об'єктивно існуюча можливість, яка забезпечується і державою, і третіми особами [5, с. 26]. Особа, яка володіє свободою, може на власний розсуд або реалізувати свої можливості, або не реалізовувати їх. Можливість існує в силу наявності свободи її мати та втілити в життя. Якщо людина не володіє свободою, вона не має жодних можливостей, адже не має здатності обирати лінію поведінки. Тому наявність можливості передбачає наявність свободи. Тобто можна говорити про нероздільність цих категорій, яку можна представити у вигляді тези: «Свобода є можливістю, а можливість є свободою». Дійсністю зазначеного принципу виступає рівність. Оскільки справедливість, за Ролзом, передбачає, що кожен має свободу рівною мірою, то вільний вибір варіанта поведінки не є абсолютним [3, с. 67]. Кожен реалізує свою можливість так, щоб не торкнутися інтересів іншого. Втілення в життя існуючої можливості є справедливим тільки у разі, якщо не є посяганням на можливість та свободу інших. Тобто реалізація свободи двох осіб у справедливому суспільстві не повинна мати наслідком домінування однієї над іншою [6, с. 29]. Можемо сказати, що у площині дійсності рівність суб'єктів виступає як справедлива межа їх свободи.

Щодо принципу чесної рівності можливостей, то він, як результат реалізації принципу рівної свободи, сам виступає як можливість. В силу того, що суб'єкти, за Ролзом, виступають як рівні і не зацікавлені в потребах один одного [3, с. 27] та володіють свободою однаковою мірою, логічно припустити, що і можливість реалізувати свої інтереси (отримати посаду або матеріальні блага) буде у них однакова. Ступінь (або міра) реалізації цих можливостей перебуває вже у площині дійсності, оскільки в силу своїх талантів або здібностей не кожен може реалізувати об'єктивно існуючу в нього можливість. Тобто якщо у вихідному положенні суб'єкти мають рівні можливості, то в дійсності результати їх втілення можуть бути нерівними в силу суб'єктивного фактора наявності таланту або здібності тією чи іншою мірою.

Як слушно з цього приводу зазначав Гегель, «питання того, наскільки є великим те, чим я володію, виходить за межі цієї рівності» [4, с. 108]. Навіть якщо об'єктивно існуюча можливість є однаковою для кожного, ступінь реалізації її в дійсності є різним.

Єдиним недоліком цього принципу є позбавлення Ролзом суб'єктів почуття заздрості [6, с. 30]. Він не враховує деякі аспекти дії людського фактора, оскільки заздрісній людині притаманно посягати на чужі інтереси [6, с. 29], в силу чого вона може не прийняти зазначений принцип [3, с. 29]. У певному розумінні це виправдовується метою Ролза розкрити сутність принципу чесної рівності можливостей повною мірою для ясного його усвідомлення та уявлення можливостей, які з нього випливають.

У випадку принципу розрізнення можливістю є дотримання правила «мінімаксу» [6, с. 30] стосовно нерівностей, які не вдалося врегулювати за допомогою принципу чесної рівності можливостей. Ідея справедливості як чесності вимагає дотримання цієї стратегії, адже кожен, кому вдалося в силу своїх здібностей реалізувати існуючу можливість, спроможний допомогти або покращити умови того, кому цього зробити не вдалося [3, с. 28]. Реалізація інтересів з дотриманням вимоги «мінімаксу» [6, с. 30] стосовно найменш процвітаючих членів суспільства є чесною, тобто справедливою. Дійсність цього принципу значною мірою залежить від суб'єктивного фактора – бажання процвітаючих членів суспільства дотримуватися правила «мінімаксу» [6, с. 30]. Адже те, що суб'єкти мають можливість допомогти знедоленим, не означає, що в дійсності вони вчинять саме так. Тому дотримання вимоги «мінімаксу» [6, с. 30] у принципі розрізнення можна розглядати в площині можливості, а міру її втілення в життя, залежно від усвідомлення суб'єктами необхідності її дотримуватися, слід розглядати у площині дійсності.

Стосовно зазначених принципів можна сказати, що вони являють собою спробу Дж. Ролза адаптувати соціальну реальність з її явними контрастами відповідно до вимог природно-правової справедливості [2, с. 871]. Незважаючи на те, що теорія справедливості як чесності є дещо ідеалістичною та виключає деякі аспекти дії людського фактора, Дж. Ролз намагається урівноважити нормативний ідеал належним коригуванням уявлень про реальні можливості наявного [2, с. 871], тобто надати своїй концепції раціональності та практичної придатності. Дисбаланс багатства і бідності, контраст абсолютної влади та безправності піддаються нейтралізації умілою філантропічною та правозахисною діяльністю і за умови дотримання цих принципів справедливості не попирається, а торжествує [2, с. 871]. Суспільство, побудоване на вказаних принципах (суспільство рівних можливостей), на думку Ролза, є істинно справедливим.

Висновки. Як бачимо, у контексті діалектичної філософії ідея справедливості як чесності, запропонована Джоном Ролзом, дотримується вимог логіки у процесі свого становлення та проходить усі три стадії розгортання. Тобто у світлі ідеалістичної діалектики теорія справедливості Ролза є обґрунтованою і цілком раціональною.

Щодо практичної придатності концепції Ролза, то, розглядаючи її через такі категорії діалектики, як можливість та дійсність, можна виявити її певні недоліки, але в цілому модель справедливості як чесності має діалектичний характер та раціональне зерно і здатна до застосування її на практиці.

На фоні утопічних доктрин, які панували у філософській традиції в ХХ ст., Джона Ролз у своїй роботі «Теорія справедливості» здійснив значний прорив у напрямку пошуків сутності та ідеї справедливості як однієї з основних засад, на яких повинно базуватися та функціонувати право.

Бібліографічні посилання

1. Ахметов Р. Э. Трактровка справедливости как честности в социально-политической философии Джона Ролза / Ахметов Р. Э. // Вестник ОГУ. – 2009. – № 7(101). – С. 61-66.
2. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права / В. А. Бачинин. – СПб., 2006.
3. Джон Ролз. Теория справедливости / пер. с англ. : В. Целищев, В. Карпович, А. Шевченко. – Новосибирск, 1995.
4. Гегель Г. Философия права / Г. Гегель. – М., 1990.
5. Матузов Н. И. Возможность и действительность в правовой сфере / Н. И. Матузов // Правоведение. – 2000. – № 3. – С. 16-30.
6. Литвиненко Н. Концепция справедливости Джона Ролза / Н. Литвиненко // Логос. – 2006. – № 1 (52). – С. 26-34.
7. Философия права : учебник / О. Г. Данильян, Л. Д. Байрачная, С. И. Максимов и др. ; под ред. О. Г. Данильяна. – М., 2005.

Колоколов А. Е. Диалектическое осмысление теории справедливости Джона Ролза. Проанализированы теория и принципы справедливости, предложенные Джоном Ролзом в контексте логического (в понимании Гегеля) процесса развития через триаду «тезис – антитезис – синтез», а также сквозь призму таких категорий диалектики, как возможность и действительность. Исследована возможность воплощения модели справедливости Джона Ролза в жизнь и применение ее на практике.

Ключевые слова: *справедливость, тезис, антитезис, синтез, возможность, действительность, мера, равенство, принципы справедливости, общество равных возможностей.*

Kolokolov A. Ye. Dialectical understanding theory of justice by John Rawls. The theory and principles of justice, proposed by John Rawls, in the context of logic process (in the understanding of Hegel) of the development through the triad – thesis-antithesis-synthesis, also in a light of such categories of dialectics as a possibility and reality have been analyzed in the article. Also the feasibility of realizing of the model of justice by John Rawls and feasibility to use it in practice have been considered in this work.

The need of this research proved that today law to be recognized as the highest social value and an important regulator of social relations, but to answer the question: "What is right?" Philosophy has been trying since ancient times and these searches unabated today.

In different periods of history philosophers differently suited to the nature of law. For example, Plato and Aristotle considered justice as the foundation of law, I. Kant and G. Hegel considered freedom as the foundation of law.

But none of philosophers leave outside attention justice as one of the foundations of law. Plato saw justice in the fact that each person took their place in society, according to their capabilities and purpose. Aristotle saw justice in two facets: equalizing and distributing justice. Hegel saw justice in equal opportunity to own property, which is required provision for the realization of freedom (not to be confused with equality of opportunities, which suggests the same amount of them). Today there is no doubt that justice is one of the elements of the nature of law, but a definite answer the question "What is justice?" – does not exist.

The climax answer the question: "What is justice?" – Was the concept of justice as fairness, proposed by John Rawls which he was described it in his study "A Theory of Justice", which was published in 1971. In this study he tried to reveal the idea of justice and create its working model as a society of equal opportunities, which would have effectively functioned and would have accorded its nature simultaneously. This theory has not be ignored by the philosophy of law today and has both its supporters and opponents.

Keywords: *justice, thesis, antithesis, synthesis, possibility, reality, extent, equality, principles of justice, equal opportunity society.*

Надійшла до редакції 20.12.2014

Федосєєва С. В.

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 340 : 342.7

СУБ'ЄКТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО СТРУКТУРИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Встановлено та проаналізовано особливості суб'єкта правового виховання як елементу його структури. Визначено, що суб'єктами правового виховання є держава, державні та недержавні організації, окремі фізичні особи. З'ясовано, що держава здійснює правове виховання через державні органи та державні організації. Акцентовано увагу на тому, що особливими суб'єктами правового виховання у сучасному українському суспільстві є об'єднання громадян (політичні партії, профспілки), сім'я.

Ключові слова: *правове виховання, суб'єкт, суб'єкт правового виховання, структура правового виховання, елементи правового виховання.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови в Україні правової держави та громадянського суспільства проблема правового виховання та правового всеобучу є однією з актуальних.

У результаті якісного та ефективного правового виховання суб'єктами даного роду діяльності здійснюється вплив на правосвідомість і правову культуру громадян, суспільства. А це, у свою чергу, є запорукою режиму законності та правопорядку у державі.

Результат правового виховання як цілеспрямованої діяльності певною мірою залежить від кваліфікації і особливостей його суб'єкта. Адже саме суб'єкт правового виховання безпосередньо «працює» з правосвідомістю громадян, колективів, соціальних груп, суспільства, «виховує» у суб'єкта права законослухняний тип правомірної поведінки.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Огляд юридичної навчальної і наукової літератури свідчить про відсутність спеціальних загальнотеоретичних досліджень суб'єктів правового виховання, хоча категорія правового виховання, його зміст та структура